

УДК 343.35:620.91

Бурак М. В. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ, м. Київ; e-mail: mashyna5@i.ua; ORCID 0000-0002-1099-2096

Способи вчинення злочинів службовими особами в паливно-енергетичному комплексі України

Актуальність наукової статті зумовлена тим, що паливно-енергетична сфера має стратегічне значення для економіки держави, оскільки енерговиробництво й енергопостачання забезпечують енергоспоживання решти галузей економіки та добробут населення. Дослідження в цьому напрямі засвідчують, що, крім тиску, якого зазнає орган досудового розслідування з боку осіб, чий інтерес зачіпає розслідування, істотною перешкодою є складний механізм встановлення способів учинення злочинів службовими особами в паливно-енергетичній сфері. Мета цієї статті – на підставі аналізу нормативно-правових актів, науково-теоретичних поглядів учених, результатів слідчо-судової та практичної діяльності підрозділів Національної поліції України й Національного антикорупційного бюро України встановити та узагальнити типові способи вчинення злочинів службовими особами в паливно-енергетичному комплексі за наявного рівня загроз у сфері економіки, зокрема в паливно-енергетичній галузі. Методи дослідження. Методологічне підґрунтя публікації становить цілісна й узгоджена система методів, що дала змогу всебічно проаналізувати предмет дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що ця стаття є спробою комплексно дослідити способи вчинення злочинів службовими особами в паливно-енергетичному комплексі України. Висновки. Знання особливостей способів учинення злочинів службовими особами в паливно-енергетичному комплексі надасть можливість використовувати ефективні тактичні прийоми та методичні рекомендації щодо їх розслідування й попередження, формулювати та перевіряти версії про механізм злочину, його зв'язки з іншими злочинами, причетних осіб і з'ясувати інші важливі обставини за кримінальними провадженнями.

Ключові слова: злочин; паливно-енергетичний комплекс; спосіб учинення злочину; службова особа.

Постановка проблеми. Паливно-енергетична сфера має стратегічне значення для економіки держави, оскільки енерговиробництво й енергопостачання забезпечують енергоспоживання решти галузей економіки та добробут населення. Водночас необхідно констатувати, що Україні поки що не вдається сформувати ефективну та прозору модель управління паливно-енергетичним комплексом (ПЕК) і розпорядження енергетичними ресурсами без ризиків, зокрема корупційних [1, с. 3].

Оскільки паливно-енергетична сфера є структурним елементом національної економічної системи, то й злочини, що в ній учиняють, мають не тільки економічну спрямованість, вони належать до злочинів у сфері службової діяльності.

Ужиті правоохоронними органами заходи щодо протидії злочинам у паливно-енергетичній сфері виявилися недостатніми для реальної стабілізації криміногенної обстановки. Зазначене пов'язано, насамперед, з тим, що підрозділи Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України до кінця не з'ясували основні способи та схеми, які на практиці використовують правопорушники для вчинення злочинів. Водночас установлення матеріальної шкоди під час розслідування злочинів цієї категорії є одним із найконтраверсійніших аспектів у зв'язку з браком належного правового унормування. Суд може відмовитися вважати за завдану матеріальну шкоду, наприклад, недоотримані вигоду чи прибутки державних компаній унаслідок службового зловживання чи реалізації корупційної схеми. Так само вкрай складно переконати суд у завданні шкоди інтересам державних підприємств ПЕК через тендери, якщо слідчі не матимуть прямих доказів, які засвідчили б порушення законодавства у сфері державних закупівель. Окреслена проблематика гостро постала саме в ПЕК.

Викриття злочинів, учинених службовими особами в паливно-енергетичній сфері, є досить складним завданням. Крім зазначеного вище, а також тиску з боку осіб, чий інтерес зачіпає орган досудового розслідування, важливою перешкодою є складний механізм встановлення способів їх учинення. Саме тому дослідження найпоширеніших способів службових зловживань у ПЕК надасть можливість визначити напрями залучення сил і засобів правоохоронних органів під час оперативного обслуговування об'єктів ПЕК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям аналізу обраної проблематики стали праці таких науковців: А. В. Головача, Б. М. Головікіна, В. І. Василичука, Г. Ю. Дарнопих, І. М. Купранця, Д. Й. Никифорчука, Л. П. Скалозуба, І. О. Христича, С. С. Чернявського та ін.

Мета цієї статті – на підставі аналізу нормативно-правових актів, науково-теоретичних поглядів учених, результатів слідчо-судової та практичної діяльності підрозділів Національної поліції України та Національного антикорупційного бюро України встановити й узагальнити типові способи вчинення злочинів службовими особами в ПЕК за наявного рівня загроз у сфері економіки, зокрема в паливно-енергетичній галузі.

Виклад основного матеріалу. Проблеми виявлення злочинів, учинених службовими особами у сфері ПЕК, пов'язані з новизною і розширенням спектру способів учинення злочинів, виникненням нових їхніх напрямів та неналежним рівнем роботи правоохоронних органів. Водночас спосіб учинення злочину залежить від можливостей злочинця, його компетенції щодо прийняття рішень у певній галузі ПЕК, що визначає особливості виявлення осіб, які є об'єктом оперативного інтересу, порядок дій оперативного працівника під час перевірки первинної оперативної інформації та в процесі доказування слідчим.

З огляду на різні об'єкти безпосереднього кримінального впливу в паливно-енергетичній сфері, різноспрямованість злочинних посягань щодо ланок економічного процесу з виробництва енергоносіїв, неоднакові способи незаконного збагачення й неоднорідність контингенту злочинців, а також результати аналізу правозастосовної практики тощо, ми розподілили способи вчинення злочинів службовими особами у сфері ПЕК за такими групами.

Перша група способів охоплює випадки вчинення службовими особами викрадень на об'єктах ПЕК.

Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Визначальною особливістю викрадень є те, що їх учиняють шляхом привласнення, розтрата чи зловживання службовим становищем, за наявності злочинної змови між керівниками, фінансово-бухгалтерськими працівниками, матеріально відповідальними особами підприємств вугільної промисловості, а також приватними підприємцями та повноважними особами комерційних структур.

Так, директор комунального підприємства Київської обласної ради «Тетіївтепломережа» в період часу: вересень 2011 року, січень–лютий, червень, серпень–жовтень 2012 року, січень, березень, квітень, червень, серпень–жовтень 2013 року, січень–червень 2014 року, попри вимоги Положення Київської обласної ради від 31 липня 2012 року № 430-21-V та умови трудового контракту, обернув на свою користь кошти КП КОР «Тетіївтепломережа» з використанням службового становища всупереч інтересам служби та незаконно й безпідставно отримав премії, доплати, винагороди без дотримання порядку здійснення таких виплат, передбаченого вимогами трудового контракту, на загальну

суму 140 410,55 грн, заподіявши державі в особі КП КОР «Тетіївтепломережа» істотної шкоди на зазначену суму [2].

Типовими способами викрадень є також штучне зменшення обсягів видобутого вугілля, утворення його необлікованих залишків, завідомо неправдиве вибраковування вугільної сировини, видавання і вивезення вугілля без фіксації його руху в документах бухгалтерської звітності тощо.

Викрадення електричної енергії вчиняють переважно шляхом демонтажу виробничого обладнання на об'єктах підприємств ПЕК чи іншим способом з метою його реалізації на брухт чорних і кольорових металів. Зокрема, на підприємствах вугільної промисловості предметом крадіжок є шахтне обладнання, деталі механізованих вузлів і спеціальної техніки, причому як виведених із експлуатації, так і справних (шестерні різальних редукторів вуглевидобувних комбайнів, двигуни, насоси для відкачування води, ролики від транспортерів, металеві осі, колеса від шахтних вагонеток, металеві кріплення і стяжки) [3, с. 547].

Викрадення шляхом демонтажу й іншим способом електричних мереж, кабельних ліній та їх обладнання, що вчиняють у виді промислу, з-поміж інших незаконних заволодінь вирізняються систематичністю, якісно іншим рівнем організації та профільною спеціалізацією осіб із кримінальним минулим на такому виді кримінальних занять.

Так, організована злочинна група з восьми осіб упродовж півроку на території Запорізької області здійснювала демонтаж металевих конструкцій високовольтних опор ліній електропередач, зрізання електродротів із магістральних електричних мереж, руйнування залізобетонних опор, пошкодження трансформаторних підстанцій з метою викрадення арматури, трансформаторного масла, силових трансформаторів, трансформаторів напруги й іншого обладнання об'єктів електроенергетики. Крадії мали таке спеціальне знаряддя, як монтерські кігті, пояси, гумові рукавички, газові різачки, кувалди, рації, а також транспорт (два автомобілі марки УАЗ і «Нива»), обріз мисливської рушниці, засоби маскування. Викрадене майно систематично збували через мережу підпільних пунктів прийому брухту кольорових і чорних металів [1, с. 63].

Другу групу реалізують шляхом порушення службовими особами законодавства у сфері господарської діяльності та проти довілля.

Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту нафтопродуктів полягає в реалізації нафти власного видобутку та нафтопродуктів Державного резерву поза аукціонами та біржами; реалізації виробниками електроенергії поза державним підприємством «Енергоринок»; порушенні порядку постачання енергоносіїв за регульованими і нерегульованими тарифами; порушенні порядку реалізації електроенергії адресними поставками на внутрішньому ринку тощо.

Громадянин А. навесні 2014 року отримав на підприємстві «Автолюкс» у м. Луганську в рахунок заробітної плати 4 т дизельного палива, а з липня 2014 року замовляв у гр. Б. та придбавав у нього в с. Велекоцьку Міловського району Луганської області дизельне паливо та бензин для подальшого транспортування з метою збуту, зберігання, а також збуту незаконно виготовлених паливно-мастильних матеріалів за місцем свого мешкання за ціною 17 грн за 1 л дизельного палива та 20 грн за 1 л бензину. Згідно з висновком спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Державної фіскальної служби України № 142005701-1272 від 28 жовтня 2016 року встановлено, що проби за визначеними показниками (а саме зовнішній вигляд) не відповідають ДСТУ 7687:2015 «Бензини автомобільні Євро. Технічні умови» та ДСТУ 7688:2015 «Паливо дизельне Євро. Технічні умови» [4].

Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів полягає в неподанні в органи Державної фіскальної служби України інформації про доходи; заниженні реально отриманих доходів; приховуванні окремих господарських операцій, що принесли дохід, від оподаткування. Ухилення від сплати податків є одним зі способів незаконного збагачення, за якого можуть використовувати різноманітні й досить складні фінансові схеми. Вибір конкретного способу вчинення цих діянь залежить від низки обставин, зокрема від специфічних особливостей господарювання суб'єкта підприємницької діяльності (СПД), виробничого циклу, руху товарно-матеріальних цінностей на виробничому об'єкті та контролю за ними, формування витратної частини виробництва, оподаткування господарських операцій, наявності прогалин у чинному законодавстві, рівня професійної підготовки осіб, які вчиняють злочин.

Схеми ухилення: мінімізація податкових надходжень шляхом використання СПД; протиправна конвертація грошових коштів під час проведення операцій, пов'язаних із реалізацією нафтопродуктів, та їх привласнення; використання СПД з метою

легалізації незаконно вироблених паливно-мастильних матеріалів; мінімізація сплати податку на додану вартість шляхом проведення «нетипових» експортних операцій; мінімізація податкових зобов'язань з податку на додану вартість підприємства за рахунок здійснення експортних операцій за умовами договорів комісії на продаж товару [5, с. 141–145].

Так, орієнтовно 2011 року гр. К. за попередньою змовою з гр. О. та гр. Д. й іншими невстановленими особами заснували злочинну організацію з метою вчинення умисного ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Метою злочинної організації гр. К. було отримання незаконного збагачення за рахунок коштів, не сплачених до державного бюджету у вигляді обов'язкових податків, зборів і платежів, які мали б бути сплачені в разі випуску у вільний обіг на митній території України імпортованих нафтопродуктів. Для надання злочинній діяльності легального вигляду та створення позитивного іміджу в суспільстві гр. К. вирішив об'єднати фіктивні підприємства єдиними брендами – групами компаній: 2011 року – «Газ Україна–2009», у лютому 2013 року – «Східно-європейська паливно-енергетична компанія» («СЄПЕК»). Із цією метою було зареєстровано однойменні материнські підприємства у формі товариств з обмеженою відповідальністю. Використовуючи останні, а також фіктивних суб'єктів господарської діяльності – резидентів і підконтрольних офшорних компаній – нерезидентів, на територію України ввозили нафтопродукти в митному режимі «прохідний транзит», які на підставі підроблених документів нібито вивозили за межі митної території України на адресу підконтрольних офшорних компаній.

Незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення передбачає видобування нафти, газу, газоконденсату, кам'яного вугілля, що полягає у вилученні корисних копалин з родовищ будь-яким способом (викачування, побудова шахт, кар'єрів тощо) без належно оформленого дозволу – акта про надання гірничого відводу або з відхиленням від умов, зазначених у цьому документі (наприклад, видобування за межами відведеної ділянки надр або з використанням не дозволених для такого родовища методів і засобів видобування корисних копалин).

На початку червня 2016 року в гр. В. виник умисел на здійснення незаконного видобування сировини гравійно-піщаної, що є корисною копалиною загальнодержавного значення. З метою реалізації злочинного наміру обвинувачений 3 червня 2016 року близько 14 год 30 хв приїхав екскаватором марки

ЕО-2621В, власником якого є гр. С., до родовища корисних копалин загальнодержавного значення. Після цього гр. В., діючи умисно, учинив незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення з дна малої річки Сопівка, а саме сировини піщано-гравійної – гравію, який, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» від 12 грудня 1994 року № 827, належить до корисних копалин загальнодержавного значення. Попри брак відповідних дозвільних документів, він навантажив сировину на кузов автомобіля марки ЗИЛ моделі 130Г типу «Самоскид-С», здійснивши незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення – сировини піщано-гравійної, загальна вага гравію із вмістом піску – 2,4 т [6].

Нині в Україні органи державної влади фіксують масштабні правопорушення (корупція, перевищення влади або службових повноважень тощо) у галузі видобутку природних ресурсів і копалин, зокрема вугілля, деревини, бурштину, піску та чорнозему. Бурштиновий бізнес в Україні знаходиться в тіні. Компанії, що мають державну ліцензію на видобуток бурштину (КП «Волиньприродресурс», ТОВ «Компанія “Надра Галичини”», ТОВ «Амбер Холдинг», ТОВ «Райт Солюшн», ДП «Бурштин України», ТОВ «РЕД.МЕТ», ТОВ «Центр “Сонячне ремесло”», ТОВ «Інклюз-8», дочірнє підприємство «Укрбурштин» державної акціонерної компанії «Українські поліметали») [7], видобувають близько 5 т зазначеного каменю на рік. Однак це лише незначна частка від видобутого бурштину в країні. Переважну його частину видобувають на нелегальних промислах, які зовсім не контролює держава.

У Міністерстві екології та природних ресурсів України вважають, що реальні обсяги видобутку «сонячного каменю» становлять 200–300 т на рік. Орієнтовний дохід від нелегальної торгівлі бурштином становить 300–400 млн доларів на рік. Точних даних про фактичні обсяги видобутку бурштину й обороти тіньового бурштинового бізнесу наразі не має жодна державна служба в Україні [8].

Проаналізований перелік не є вичерпним і залежить від конкретного регіону країни, природних ресурсів. Під час видобутку корисних копалин розробляють різноманітні схеми, які надають можливість привласнювати видобуті корисні копалини, занижувати податкові зобов'язання з податку на додану вартість, податку на прибуток, а також плати за користування надрами. Задоволення потреб України в мінеральній сировині й

енергоносіях за рахунок імпорту, підвищення цін на такі види продукції спричинили кримінальну активність ринку мінеральних і паливно-енергетичних ресурсів. Сумнівні доходи, одержані від продажу корисних копалин, нерідко призводять до зниження рівня політичної відповідальності, не забезпечують економічного зростання, добробуту населення, що є передумовою формування відповідального громадського суспільства, є сприятливим підґрунтям для корупції. Рівень доходів від продажу корисних копалин зазвичай значно перевищує доходи, одержані в будь-якому іншому секторі економіки [9, с. 23].

Третю групу способів учинення злочинів службовими особами утворюють порушення законодавства у сфері службової діяльності.

Службові зловживання керівників державних підприємств Міністерства енергетики та вугільної промисловості України під час проведення реконструкції будівель і споруд шахт, ремонтно-будівельних робіт, коли до участі у відкритих тендерних торгах з надання цих послуг вибірково допускають лише ті комерційні структури, засновники і співзасновники яких перебувають у родинних чи так званих корупційно-ділових стосунках із першими. Значну кількість злочинів, пов'язаних із нецільовим використанням бюджетних коштів, виділених на фінансування державної програми газифікації населених пунктів, з метою подальшого привласнення учиняють службові особи газопостачальних компаній, приватних підприємств, органів влади та місцевого самоврядування під час будівництва підвідних і розподільних газових мереж у населених пунктах.

Так, службові особи ВАТ «Волиньгаз» вступили в злочинну змову з керівниками ТОВ «Будпрофсервіс» і ПП «Промбуддеталь», зловживаючи службовим становищем, шляхом внесення неправдивих відомостей до актів виконаних робіт з будівництва підвідних газопроводів, довідок про їхню вартість перерахували на розрахункові рахунки зазначених комерційних структур і згодом привласнили кошти на загальну суму понад 20 млн грн, виділені за бюджетною програмою газифікації населених пунктів [1, с. 68].

Класичними схемами порушення службовими особами законодавства у сфері службової діяльності є *складання фіктивних документів з метою незаконного нарахування й отримання заробітної плати, премій, витрат на відрядження за фактично невиконану роботу, перевищення норм виробітку, приховування фактів невиходу працівників на робочу зміну, приписування зайвої кількості відпрацьованих годин тощо.*

Іноді із цією метою створюють злочинні групи з кола керівників підприємств і підлеглих їм інспекторів з трудової дисципліни й табельного обліку, начальників структурних підрозділів, інспекторів відділу кадрів, працівників бухгалтерії, які, перебуваючи у змові між собою, уживають заходів щодо приховування фактів заволодіння коштами підприємства шляхом надання правомірною вигляду незаконним діям, службового підроблення офіційної документації тощо.

Порушення порядку проведення розрахунків за енергоносії. Службові зловживання осіб, уповноважених суб'єктами господарювання, під час проведення розрахунків за енергоносії полягають у таких діях:

– перерахування грошей на рахунки СПД без здійснення зустрічних поставок («безтоварні» операції);

– фінансування (кредитування) приватних бізнес-структур за рахунок обігових коштів енергетичних підприємств державного сектору економіки;

– порушення порядку розрахунків за переказними дорученнями (використання переказних доручень без наявної кредиторської заборгованості);

– недопостачання товарно-матеріальних цінностей або їх отримання за цінами, які в декілька разів перевищують ринкові, за взаємозаліками, закупівля цих цінностей поза публічними закупівлями та системою «ProZorro»;

– списання заборгованості та затрат на собівартість виробництва за всіма видами безгрошових форм розрахунків і взаємозаліків, яка утворилася внаслідок порушення порядку їх здійснення;

– утворення фіктивної кредиторської заборгованості для подальшої реалізації процедури штучного банкрутства;

– отримання кредитів за надмірно високими ставками;

– порушення порядку збору та використання коштів, отриманих від споживачів за електроенергію і газ поза перерахуванням їх на консолідовані розподільчі рахунки та проведення оплати за них безгрошовими формами розрахунків;

– порушення розрахунків за електроенергію, спожиту на власні потреби, між енергопостачальними компаніями, ДП «Енергоринок», підприємствами НАК «Нафтогаз України», вугільної промисловості, НЕК «Укренерго», «Укрзалізниці» тощо.

Паралельно зі службовими порушеннями в паливно-енергетичній сфері трапляються вияви корупції, від яких зазнають істотних збитків державні підприємства з видобутку нафти. Сировину продають заздалегідь визначеним компаніям,

а ті «забувають» розрахуватися. За такою схемою 2015 року завдано збитків ПАТ «Укрнафта» (50 % +1 акція належать державі) на загальну суму понад 7 млрд грн [10].

Найбільш непрозорими сферами на енергетичному ринку України, які використовують у корупційних схемах, є державні закупівлі та трансферне ціноутворення. Джерелом отримання незаконних доходів у сфері української енергетики є поширені схеми комерційного та некомерційного використання енергоносіїв, які вибудовані на різниці між ціною імпортованих енергоносіїв і пільговими цінами для населення. Окрім маніпуляцій із цінами на видобуті нафту та газ, поширеними в ПЕК є злочини, пов'язані з державними закупівлями товарів і послуг. Лише щодо ДП «НАЕК «Енергоатом»» детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування в низці кримінальних проваджень саме за цією тематикою (закупівлі – від придбання програмного забезпечення й до сировини – уранового концентрату) [10].

Проаналізовані положення дають підстави для таких **ВИСНОВКІВ.**

Саме специфіка злочинів, учинених службовими особами в ПЕК, не дає змогу правоохоронним органам миттєво на них реагувати. Звісно, держава намагається запобігти їм. Про зазначене свідчить створення Національного антикорупційного бюро України, функціонування Департаменту з розслідування особливо важливих справ у сфері економіки Генеральної прокуратури України, створення сайту державних закупівель «ProZorro» та чимало інших кроків у цьому напрямі. Водночас, згідно з результатами аналізу судової та слідчої практики, усі дії правоохоронних органів щодо запобігання злочинам у паливно-енергетичній сфері супроводжуються виникненням більш новачійних способів їх учинення. Знання слідчими особливостей способів учинення злочинів службовими особами в ПЕК надасть можливість використовувати ефективні тактичні прийоми та методичні рекомендації щодо їх розслідування й запобігання, формулювати і перевіряти версії про механізм злочину, його зв'язки з іншими злочинами, причетних осіб, з'ясувати інші важливі обставини в кримінальних провадженнях.

Отже, з метою активізації діяльності правоохоронних і контролюючих органів, які виявляють злочини, учинені службовими особами в ПЕК, доцільно запропонувати: переорієнтувати спеціальні підрозділи правоохоронних органів з виявлення злочинів невеликої та середньої тяжкості у сфері господарської діяльності на викриття тяжких та особливо тяжких

злочинів у ПЕК; розробити й запровадити в практичну діяльність правоохоронних органів необхідні методики виявлення та збирання інформації про факти службових зловживань чи корупції на різних щаблях управління; використовувати можливості кримінального аналізу з метою встановлення нових способів учинення злочинів службовими особами у паливно-енергетичній сфері; визначити конкретні механізми взаємодії правоохоронних органів, що здійснюють виявлення злочинів у сфері службової діяльності, з іншими органами, на які законодавство покладає обов'язок оперативного, технічного, інформаційного й іншого забезпечення діяльності з протидії таким злочинам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання [Електронний ресурс] : монографія / [Б. М. Головін, Г. Ю. Дарнопих, І. О. Христин та ін.] ; за заг. ред. Б. М. Головіна. – Харків : Право, 2013. – 248 с. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10922/1/golovkin_mon_Kol_2013.pdf. – Назва з екрана.
2. Вирок Володарського районного суду Київської області від 29 трав. 2017 р. Справа № 364/412/17, провадження № кп/364/34/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/667658603>. – Назва з екрана.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка. – Київ : Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.
4. Вирок Біловодського районного суду Луганської області від 7 груд. 2016 р.: єдиний унікальний № 408/7710/16-к, провадження № 1-кп/408/370/16 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63250241>. – Назва з екрана.
5. Проблеми удосконалення законодавства та практики протидії податковим злочинам [Електронний ресурс] : монографія / [А. В. Головач та ін.]. – Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2013. – 200 с. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua>. – Назва з екрана.
6. Вирок Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 6 груд. 2016 р. Справа № 346/3825/16-к, провадження № 1кп/346/228/16 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63182449>. – Назва з екрана.
7. Держгеонадра оприлюднила список ліцензованих користувачів надр бурштину [Електронний ресурс] // Ukrinform.ua : [сайт]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2207033-derzgeonadra-opriludnila-sписок-licenzovanih-koristuvaciv-nadr-burstinu.html>. – Назва з екрана.
8. Операція «легалізація». Чи можна закінчити бурштинове свавілля? [Електронний ресурс] // Finance.ua : [сайт]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-399587/operatsiya-legalizatsiya-chy-mozhna-zakinchy-burshynove-svavilly>. – Назва з екрана.
9. Відмивання доходів, отриманих від корупційних діянь [Електронний ресурс] // Державна служба фінансового моніторингу України : [сайт]. –

Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161230/Tipologia_2016.pdf. – Назва з екрана.

10. Звіт Національного антикорупційного бюро України за 1-ше півріччя 2017 року [Електронний ресурс] // Національне антикорупційне бюро України : [сайт]. – Режим доступу: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_sayt_10.08.2017.pdf. – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Holovkin, B.M., Darnopykh, H.Yu., & Khrystych, I.O. (et al.). (2013). *Zlochynnist u palyvno-enerhetychnii sferi Ukrainy: kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia [Crime in the fuel and energy sector of Ukraine: criminological characteristics and prevention]*. B.M. Holovkin (Eds.). Kharkiv: Pravo. Retrieved from http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10922/1/golovkin_mon_Kol_2013.pdf [in Ukrainian].

2. Vyroky Volodarskoho raionnoho sudu Kyivskoi oblasti vid 29 trav. 2017 r. Sprava No. 364/412/17, provadzhennia No. kp/364/34/17 [The verdict of the Volodarsky district court of the Kyiv region from May 29, 2017. Case No. 364/412/17, proceedings No. kp/364/34/17]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen, The only state register of court decisions.* (n.d.). www.reyestr.court.gov.ua. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/667658603> [in Ukrainian].

3. Azarov, D.S., Hryshchuk, V.K., & Savchenko, A.V. (et al.). (2016). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnogo kodeksu Ukrainy [Scientific and Practical Commentary of the Criminal Code of Ukraine]*. O.M. Dzhuzha, & A.V. Savchenko (Eds.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

4. Vyroky Bilovodskoho raionnoho sudu Luhanskoi oblasti vid 7 hrud. 2016 r.: yedynyi unikalnyi No. 408/7710/16-k, provadzhennia No. 1-kp/408/370/16 [Sentence of the Bilovodsky District Court of Lugansk Oblast of December 7, 2016: unique No. 408/7710/16-k, proceedings No. 1-kp/408/370/16]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen, The only state register of court decisions.* (n.d.). www.reyestr.court.gov.ua. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63250241> [in Ukrainian].

5. Holovach, A.V. (et al.). (2013). *Problemy udoskonalennia zakonodavstva ta praktyky protydii podatkovym zlochinam [Problems of improving the legislation and practice of countering tax crimes]*. Irpin: Nats. un-t DPS Ukraine. Retrieved from <http://dspace.tneu.edu.ua> [in Ukrainian].

6. Vyroky Kolomyiskoho miskraionnoho sudu Ivano-Frankivskoi oblasti vid 6 hrud. 2016 r. Sprava No. 346/3825/16-k, provadzhennia No. 1kp/346/228/16 [The verdict of the Kolomyia City Court of Ivano-Frankivsk Oblast of December 6, 2016. Case No. 346/3825/16-k, proceedings No. 1kp/346/228/16]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen, The only state register of court decisions.* (n.d.). www.reyestr.court.gov.ua. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63182449> [in Ukrainian].

7. Derzhheonadra opryliudnyla spysok litsenzovanykh korystuvachiv nadr burshtynu [The State Geonadra has published a list of licensed users of amber interior]. Site ukrinform.ua. (n.d.). www.ukrinform.ua. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2207033-derzgeonadra-opryliudnyla-spisok-litsenzovanih-korystuvachiv-nadr-burstynu.html> [in Ukrainian].

8. Operatsiia "lehalizatsiia". Chy mozha zakinchty burshtynove svavillia? [Operation "legalization". Is it possible to end amber tyranny?]. Site [Finance.ua](http://finance.ua). (n.d.). <https://news.finance.ua/news/-399587/operatsiya-legalizatsiya-chy-mozhna-zakinchty-burshtynove-svavilly> [in Ukrainian].

9. Vidmyvannia dokhodiv, otrymanykh vid koruptsiinykh diian [Money laundering from corrupt acts]. Sait Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrainy, Site State Financial Monitoring Service of Ukraine. (n.d.). www.sdfm.gov.ua. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161230/Tipologia_2016.pdf [in Ukrainian].

10. Zvit Natsionalnogo antykoruptsiinoho biuro Ukrainy za 1-she pivrichchia 2017 roku [Report of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine for the first half of 2017]. Sait Natsionalnogo antykoruptsiinoho biuro Ukrainy, Site of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. (n.d.). nabu.gov.ua. Retrieved from https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_sayt_10.08.2017.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 22.05.2018

Burak M. – Ph.D in Law, Senior Research Fellow of the Scientific Laboratory on the Problems of Criminal Police of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine; e-mail: mashyna5@i.ua; **ORCID 0000-0002-1099-2096**

Ways of Committing Crimes by Officials in the Fuel and Energy Complex of Ukraine

The urgency of the scientific article is due to the fact that the fuel and energy sector is of strategic importance to the state's economy, since energy production and energy supply ensure energy consumption of all other sectors of the market economy and the welfare of the population. The purpose of the writing of the article is that, based on the analysis of normative legal acts, scientific and theoretical views of scientists, the results of investigative and judicial activity and practical activities of the units of the National Police of Ukraine and the National AntCorruption Bureau of Ukraine, to establish and generalize the typical methods of committing crimes by officials in the fuel and energy complex at the existing level of threats in the economy, in particular, in fuel and energy. Research methods. The methodological basis of scientific is a holistic and coherent system of methods, methods and methods of scientific knowledge that has enabled to properly analyze the subject of research. The scientific novelty of the results obtained is that the scientific article is a successful attempt of a comprehensive study of the establishment of methods of committing crimes by officials in the fuel and energy complex of Ukraine. Summarizing the above, it should be concluded that knowledge of the peculiarities of the methods of crimes committed by officials in the fuel and energy complex will allow the use of effective tactical techniques and methodological recommendations for their investigation and prevention, to nominate and verify versions of the mechanism of the crime, its links with other crimes involved individuals and find out other important circumstances in criminal proceedings.

Keywords: crime; fuel and energy complex; way of committing crime; official